

Egy momentum C. Sallustius Crispus életéből.

Ciceronak Atticushos intézett egyik levelében (XI, 20.) egy kifejezés olvasható, melyet megmagyarázni és Sallustius élettörténetébe beilleszteni még eddig — tudtommal — nem sikerült. „Etiam Sallustio ignovit“ — írja ott Cicero Atticusnak Caesarról. Dietsch a Sallustius Catilina-jához irt bevezetésében (6. pont alatt) Cicero eme tudósításán fönnakadván, nem bírja többé a történetíró életének azon évére vonatkozó többi adatok között az összefüggést megtalálni más-ként, mint azon föltevés segítségével, hogy „az itt említett Sallustiusnak Pompeius egy párthívének kell lennie, a kinek Caesar megbocsájtott és javait is visszaadta. Ha Caesar Sallustiusnak a legiókkal szemben (a veteránokat érti, a kik a pharsalusi ütközet óta Caesar-nak a Keleten való elfoglaltsága alatt Campaniában várták kilátásba helyezett jutalmazásukat) tanúsított viseletét bocsájtotta volna meg, akkor Sallustiusnak a megbízást rosszul kellett végeznie. Az életveszélyben, melynek ő magát kitette, Caesar csak föllázdozó hűségének bizonyítékát találhatta.“ A mi Bartal-Malmosi-féle Sallustius-kiadásunk bevezetéséből (II) is olyanformát olvashatunk ki, mintha szerző, Ciceronak fönt idézett helyére támaszkodva, kétségbe akarná vonni a „Declamatio in Sallustium“ ismeretlen szerzője azon állításának hitelességét, hogy Sallustius a senatusból való kiutasítása után (Galliába) Caesar táborába ment.¹⁾

Azon idő alatt, míg Caesar a Keleten táborozott, szerencsésjének ingadozása szerint Rómában levő párthivei is ingadozásnak voltak kitéve. Épen a pharsalusi ütközet előtt, midőn már Caesar majd két év óta volt távol Rómából, s dyrrhachiumi vereségeiből azt lehetett következtetni, hogy magát többé össze nem szedheti, Rómában új

¹⁾ Hasonló tétovázást látunk e kérdésre nézve Pauly Real-Encyclopaediájában is (VI. 1. s. v. C. Sallustius Crispus).

polgárháboru készült. Caelius Rufus praetor, egy akkori divat szerint adósságokkal terhelt nemes származású és művelt római, a ki ezen ideig Caesar legbuzgóbb hive volt, indítványt nyújtott, melyben a hitelezőknek kölcsönből vagy házbérletből eredt mindennemű követeléseit semmisnek akarta kimondani. Miután őt ezért a Caesar-párti senatus hivatalából kitette, Milóval, a ki a Caesartól oly bőkezűen osztogatott amnestia jóitéményében nem részesülvén, Massilában tartózkodott, ellenforadalomra szövetkezett.¹⁾ E mozgalmakban, melyek a két vezető halálával hamarosan véget értek, minden valószínűség szerint része volt Sallustiusnak is, a ki szintén zavart anyagi viszonyok közt élt.²⁾ E hypothesis valószínűségét emeli Asconius azon tudósítása is, hogy Sallustiust azzal gyanúsították, hogy utóbb ellenségeivel, Milóval és Ciceroval kibékült;³⁾ sőt azon következtetés sem alap nélküli, hogy ő maga is lement Milóval déli Itáliába a tervezett forradalom számára Pompeius-pártiakat és éhenkórászokat toborzani.⁴⁾ E hűtlenségének megbocsájtását említi talán Cicero a 47. évi augusztus 17-én kelt levelében, s e bocsánat után kapta vissza lefoglalt javait.⁵⁾ Hogy Caesar a kegyelem osztogatásával mennyire nem takarékoskodott, bizonyosságot szolgáltat rá Cicero szóban forgó levelén⁶⁾ kívül Publius Corn. Dolabella esete is, a kit Caesar, bár az 47-ben, midőn már Rómában az a hír kezdett terjedni, hogy Caesar valahol elveszett, a Caelius Rufuséhoz hasonló zavargást idézett elő, nemcsak bocsánatban, hanem még kitüntetésben is részesített.⁷⁾

(Újabb vizsgálódásaim alapján Dietschnek én is osztom abbeli nézetét, hogy a Cic. Ad. Att. XI, 20. „Is venit“ kifejezése M. Galliusra értendő.)

CSEBÉP JÓZSEF dr.

¹⁾ V. ö. Mommsen (ford. Toldy I.) VIII. 105. skk. 171. skk. II.

²⁾ V. ö. Decl. in Sall. 14. és 18. — Pauly, Real-Enc. VI, 1, s. v. C. Sall. Cr. — Dio Cass. XLIII, 9: τοὺς Νομάδας λαβῶν... (Καίσαρ)... τῷ Σαλουστιῷ λόγῳ μὲν ἀρχεῖν ἔργῳ δὲ ἀγεῖν τε καὶ φέρειν ἐπέτερεψεν.

³⁾ Argum. Cic. or. pro Milone: Postea Pompeius (tribunus-társá Sall.-nak) et Sallustius in suspitione fuerunt in gratiam redisse cum Milone ac Cicerone.

⁴⁾ Decl. in Sall. 18. — V. ö. Mommsen-Toldy, VIII, 173. 1.

⁵⁾ Ad. Att. XI, 20: M. Gallius, Qu. filius, Mancipia Sallustio reddidit. — Mancipia-ra nézve v. ö. Suet. Jul. Caes. 26, 10. és Caes. B. G. VII, 89, 5.

⁶⁾ Ad. Att. XI, 20: Omnino dicitur nemini negare (sc. ignoscentiam, veniam).

⁷⁾ Dio Cass. XLII, 30. és 33.